

การบริหารจัดการการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ Education Management for Equality and Reducing Education Inequality

ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ¹, กฤษณก ดวงชาตม², รุ่งลาวัลย์ ละอามคำ³,

ปองภพ ภูจอมจิตร⁴, ดรณนภา นาชัยฤทธิ์⁵

^{1,2,3,4,5}มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม, ประเทศไทย

Piyaluk Potiwan¹, Kritkanok Duangchatom², Runglawan Laumka³,
Pongphop Phoojomjit⁴, Darunnapa Nachairit⁵

^{1,2,3,4,5}Rajabhat Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand

✉: ¹piyaluk.po@rmu.ac.th
(Corresponding Email)

✉: ²Kritkanok1555@gmail.com, ³Runglawan.la@rmu.ac.th, ⁴pongpopdirector@gmail.com
⁵Kainoy.d@gmail.com

Received: 11 March 2024; Revised: 27 March 2025; Accepted: 10 April 2025

© The Author(s) 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตามสถานการณ์ด้านการศึกษาพบว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำและโอกาสทางการศึกษายังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและคงอยู่มาอย่างยาวนาน ทั้งนี้เป็นผลมาจากสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น คุณภาพของโรงเรียนที่แตกต่างกัน การศึกษาไม่ทั่วถึงในพื้นที่ห่างไกล การขาดแคลนทุนการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจ และโรคระบาด ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เด็กไทยถูกผลักออกจากระบบการศึกษา อีกทั้งสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำมีความเชื่อมโยงกับคุณภาพการศึกษา และมีความเชื่อมโยงกับสังกัดของสถานศึกษา ขนาดสถานศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อที่จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงสาเหตุของโอกาสทางการศึกษาที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการแสวงหาแนวทางและข้อเสนอแนะให้กับสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การออกแบบการจัดการจัดการการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยข้อมูลบางส่วนนั้นได้มาจากการเก็บข้อมูลตามโครงการขยายผลและพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษาในระดับจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่นำเสนอต่อสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาเมื่อปี และได้มาจากการสัมภาษณ์ 2565 ผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้ข้อสรุปว่า แนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำนั้นมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดการพัฒนาทุนมนุษย์

การจัดการการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนเพื่อให้มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การศึกษาสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้และความมั่นคง ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ และส่งต่อมายังการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมในภาพรวม ดังนั้นหน้าที่ของสถานศึกษาจะต้องดำเนินการจัดการศึกษาทั้งในด้านนโยบาย หลักปฏิบัติและทรัพยากรเท่าที่มีอยู่เพื่อบริหารจัดการการศึกษาให้ได้อย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น วัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ลดการแข่งขันและการสร้างกฎเกณฑ์ กติกาทางสังคม หลีกเลี่ยงการผลิตซ้ำ เบียดขับ สร้างความขัดแย้งด้วยการแบ่งประเภทของผู้เรียน และประเภทของแผนการเรียนในสถานศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารจัดการการศึกษา, ความเท่าเทียม, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

Abstract

Education is recognized as an important mechanism for national development, but the situation in education shows that the problem of inequality and educational opportunities is still a problem that has existed for a long time. This is due to the prevalence of inequality in various aspects of education, including the quality of different schools. Education is not comprehensive in remote areas. The shortage of scholarships, economic problems, and the pandemic are all important factors that result in Thai children being pushed out of the education system. In addition, the situation of inequality is linked to the quality of education and is linked to the affiliation of the educational institution. The size of the educational institution and the economic status of the household. This paper aims to analyze the causes of educational opportunities that affect educational inequality, focusing on seeking guidelines and suggestions for educational institutions to lead to the design of educational management for equality and reduce inequality. Some of the data was obtained from data collection under the expansion project and the development of a data collection system in accordance with the sustainable development goals in provincial education. The Northeast Region was presented to the Office of the Education Equity Fund in 2022 and was obtained from interviews with administrators of basic education institutions. It was concluded that the concept of education for equality and inequality reduction is consistent and in the same direction as the concept of human capital development. Education management is the cornerstone of developing people to have physical qualities; mental and social education can create a career. Therefore, education management is for the development of human quality and economic development and social stability as a whole. Therefore, the duty of educational institutions must be to manage education in terms of policy, education, and education. Principles and resources are available to manage education equitably without discrimination. Whether it is the management of the teaching and learning curriculum that arises from the participation of stakeholders. Organize teaching and learning courses in accordance with wisdom, locality, and culture, and promote learning that can be applied in daily life. Reduce competition and rule-making; social rules avoid reproduction and overcrowding, creating conflicts by classifying learners and types of study plans in educational institutions.

Keywords: Education Management, Equality, Education Inequality

1. บทนำ

การศึกษาได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์ของการระดมทุนเพื่อสร้างความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาให้กับคน องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ (OECD) ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนเพื่อผลักดันการศึกษาในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ISSC, IDS and UNESCO, 2016) แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังพบว่าจากผลของการรายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยเมื่อปี 2567 โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ให้ข้อมูลสำคัญไว้ว่าในปีการศึกษา 2567 มีนักเรียนวัย 3-14 ปี ประมาณ 8.5 ล้านคน ในจำนวนนี้กว่า 3 ล้านคนอยู่ในครัวเรือนยากจน และ 1.34 ล้านคนเป็นนักเรียนยากจนพิเศษ อีกทั้งยังพบว่ามีช่องว่างสำคัญทางการศึกษา เช่นนักเรียนยากจนที่มีโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษามีเพียงจำนวนร้อยละ 13.49 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยถึง 3 เท่า และยังพบว่ามีนักเรียนยากจนอีก 1.1 ล้านคนที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือทางการศึกษา (มดิชน, 2568) จากรายงานสถานการณ์ดังกล่าวได้ระบุถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมยังส่งผลต่อการศึกษาของเด็กกลุ่มเปราะบาง และสำหรับเด็กนอกระบบพบว่าในปี พ.ศ. 2567 พบว่ามีเด็กอายุ 3 ถึง 18 ปี ที่ไม่มีชื่อในระบบการศึกษาจำนวน 982,304 คน แม้จะลดลงจากปีก่อน แต่ยังมีเด็กที่หลุดออกจากระบบต่อเนื่องกว่า 590,557 คน และมีกลุ่มใหม่อีก 391,747 คน โดยเฉพาะวัยเรียนภาคบังคับที่มีมากกว่า 387,591 คน (มดิชน, 2568)

ปัญหาความเหลื่อมล้ำและโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและคงอยู่มาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นผลมาจากสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น คุณภาพของโรงเรียนที่แตกต่างกัน การศึกษาไม่ทั่วถึงในพื้นที่ห่างไกล การขาดแคลนทุนการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจ และโรคระบาด ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เด็กไทยถูกผลักออกจากระบบการศึกษา (CHEEWID, 2025) แม้ว่าจากรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย (Poverty and Inequality Report) ปี 2023 ได้กล่าวถึง ภาพรวมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่ในทิศทางตรงข้ามกลับพบว่าการศึกษาในขั้นพื้นฐานเผชิญกับปัญหาการหลุดออกจากระบบ โดยให้ข้อมูลสำคัญไว้ว่าการศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อพิจารณาโครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา นั้นเชื่อว่าเด็กในครัวเรือนที่มีฐานะดีกว่ามีสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการเรียนสูงกว่าเด็กในครัวเรือนที่มีสถานะต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่มีฐานะดี จะมีค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.04 ของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมด ขณะที่เด็กในครัวเรือนที่มีฐานะต่ำพบว่ามีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเป็นสัดส่วนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมด อีกทั้งต้องแบกรับภาระของค่าเดินทางเพื่อการศึกษาในสัดส่วนที่สูงกว่า จากรายงานดังกล่าวยังพบว่าความเหลื่อมล้ำมีความเชื่อมโยงกับคุณภาพการศึกษา และมีความเชื่อมโยงกับสังกัดของสถานศึกษา ขนาดสถานศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ดังจะเห็นได้จากกลุ่มของโรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาและเทคโนโลยี หรือโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษจะมีคุณภาพการศึกษาที่ดีกว่านักเรียนจากส่วนอื่นๆ อย่างชัดเจน โดย

สะท้อนออกมาให้รูปแบบของคะแนนทดสอบ O-NET และ PISA

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อที่จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงสาเหตุของโอกาสทางการศึกษาที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการแสวงหาแนวทางและข้อเสนอแนะให้กับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การออกแบบการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยข้อมูลบางส่วนนั้นได้มาจากการเก็บข้อมูลตามโครงการขยายผลและพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษาระดับจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในส่วนหนึ่งของจังหวัดมหาสารคาม ที่นำเสนอต่อสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาเมื่อปี 2565 และได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ความหมายความเหลื่อมล้ำ และความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

2.1 ความหมายความเหลื่อมล้ำ

จากพจนานุกรมศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ ประชาธิปไตย และประเทศไทย 4.0 ได้ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำ (Inequality) ไว้ว่า เป็นความต่างกัน ความไม่เสมอภาคกัน ระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่มหรือระหว่างประเทศ ความเหลื่อมล้ำอาจมีหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปวัดจากรายได้ หรือรายจ่าย มักใช้ค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini coefficient) และสัดส่วนของรายได้เป็นตัวชี้วัด นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำยังวัดได้จากสัดส่วนการถือครองทรัพย์สิน สัดส่วนการเข้าถึงบริการของรัฐ เช่น ด้านบริการสาธารณสุข มีตัวชี้ที่แสดงระดับความเหลื่อมล้ำเป็นสัดส่วนของบุคลากรที่ให้บริการ หรือสัดส่วนของจำนวนครุภัณฑ์หรือเครื่องมือเทียบกับจำนวนประชากร ในขณะที่ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ระบุความหมายของความเหลื่อมล้ำไว้ว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอภาคกัน หรือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่ม ความเหลื่อมล้ำมีทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เช่นเดียวกับนิยามของ อติวิทย์ แสงสุวรรณ (2558) ระบุว่าความเหลื่อมล้ำคือความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสระหว่างผู้ที่มีโอกาสกับผู้ขาดโอกาส โดยเป็นโอกาสที่ว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากร การต่อรองและการจัดการของคนในสังคมซึ่งมีความไม่เท่ากันตั้งแต่กำเนิด และด้วยความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสได้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม (อติวิทย์ แสงสุวรรณ, 2558)

จากงานเขียน “ความเหลื่อมล้ำ ฉบับพกพา” โดย สฤณี อาชวานันทกุล (2554) ได้ จัดแบ่งสำนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิวัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับกรอบของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ เสรีนิยม (Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) อันเป็นการให้น้ำหนักกับเสรีภาพของปัจเจกและความยุติธรรมในสังคมที่ไม่เท่ากัน คือ

1) สำนักคิดแนวเสรีนิยม (Liberalism) สำนักนี้เป็นแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สายเสรี นิยมคลาสสิกและสายลิเบอทาเรียน เช่น ลุดวิก วอน มิสส์ (Ludwig von Mises) โรเบิร์ต โนซิค (Robert Nozick) จอห์น รอลส์ (John Rawls) และ มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) โดยแนวคิดนี้เชื่อว่ารัฐควร

ปล่อยให้มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไรๆเองเพราะมองว่าเสรีภาพของปัจเจก คือ คุณค่าและคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ความยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่อำนวยให้เกิด “ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย” และปล่อยให้กิจกรรมทางสังคมนั้นเป็นไปตาม “กลไกตลาด” (ผลรวมของการกระทำโดยเสรีของปัจเจก) เพราะเชื่อว่าเป็นกลไกที่ดีที่สุดหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดแล้วในการสร้างประโยชน์สาธารณะ ทั้งนี้เพราะหากรัฐเข้ามาบีบบังคับทางเศรษฐกิจจะทำให้เสรีภาพของประชาชนถูกลดคุณค่าลง และหากรัฐพยายามสร้างความเท่าเทียมก่อนการมีเสรีภาพจะทำให้ยิ่งเกิดความไม่เท่าเทียมควบคู่ไปกับการไม่มีเสรีภาพมากยิ่งขึ้น โดยแนวคิดนี้มุ่งให้ความสำคัญไปที่ความไม่เท่าเทียมกันเป็นเรื่องปกติ และนำเสนอว่ามุมมองของกฎหมายจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการช่วยแบ่งเบาให้มนุษย์ได้รับประโยชน์สูงสุดบนความไม่เท่าเทียมภายใต้กฎหมายนั้น

2) สำนักคิดแนวความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางสังคมที่เชื่อว่าเป็นส่วนสำคัญของการผลิตความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรมมาตั้งแต่อดีต นักคิดสำคัญในแนวคิดนี้ประกอบไปด้วยนักเศรษฐศาสตร์ เช่น แพทริก ไดมอนด์ (Patrick Diamond) และนักสังคมวิทยาอย่างแอนโธนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) แนวคิดความยุติธรรมทางสังคมเชื่อว่าความยุติธรรมสามารถส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นได้ อันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นที่เป็นผลผลิตจากโครงสร้างทางสังคม ที่ส่งเสริมให้เกิดความได้เปรียบของการสะสมทุนและทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำกว้างมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ นักคิดในสายนี้จึงให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งและความก้าวหน้าไม่ได้เกิดมาจากเพียงคนที่มีฐานะเท่านั้น แต่ทุกคนในสังคมล้วนแต่มีส่วนในการสร้างความเหลื่อมล้ำนี้ทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว แนวคิดในสายนี้ได้ให้ทางออกของความเหลื่อมล้ำไว้ว่า สังคมต้องสร้างความยุติธรรมหรือบรรเทาความอยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้ถึงมือประชาชนในวงกว้างที่สุด

3) สำนักคิดแนวสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) นักเศรษฐศาสตร์เจ้าของรางวัลโนเบลอย่าง อมาตยา เซน (Amartya Sen) เป็นผู้พัฒนาแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสมรรถภาพมนุษย์ แนวคิดนี้มองว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนเป็นการลดทอนสมรรถภาพของมนุษย์ โดยแนวคิดนี้มีความแตกต่างจากแนวคิดสายเสรีนิยมใหม่ ที่เชื่อว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีคือการบรรลุอรรถประโยชน์สูงสุด” และอรรถประโยชน์สูงสุดจะบรรลุได้เมื่อคนมีรายได้และความมั่งคั่งสูง แต่เซนเชื่อว่าเป้าหมายของมนุษย์คืออิสรภาพ มิใช่ความมั่งคั่งทางรายได้ เมื่อมนุษย์มีอิสรภาพก็จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีได้ แนวคิดสมรรถภาพมนุษย์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเติบโตเชิงรายได้ เพราะเชื่อว่าสังคมที่เป็นไปตามกลไกตลาดเป็นแหล่งบ่มเพาะให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นการลดทอนสมรรถภาพของมนุษย์ และเมื่อสมรรถภาพถูกลดทอนมนุษย์ก็ขาดอิสรภาพด้วยกันถึง 5 ประการ คือ อิสรภาพทางการเมือง อิสรภาพทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคม หลักประกันความโปร่งใสของภาครัฐ และการคุ้มครองในชีวิตและทรัพย์สิน สะท้อนให้เห็นว่าสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำจะส่งผลต่อการลดทอนสมรรถภาพและส่งผลต่ออิสรภาพที่มีผลซึ่งกันกระทบซึ่งกันและกัน

2.2 ความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

จากความหมายของความเหลื่อมล้ำนั้น แม้ว่าแนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อวิพากษ์ในมุมมองของสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและรายได้แบบทุนนิยมกระทั่งได้พัฒนามาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมในประเด็นทางสังคม อื่นๆที่นอกเหนือไปจากประเด็นทางเศรษฐกิจแต่ล้วนเป็นประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกัน (ธนกร วรพิทักษานนท์ และศยามล เจริญรัตน์, 2565)

จากรายงานเศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สามของปี 2567 และแนวโน้มปี 2567 - 2568 ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้แสดงตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวม ในประเทศ (GDP) ไตรมาสที่สามของปี 2567 และแนวโน้มปี 2567 - 2568 พบว่า เศรษฐกิจไทยขยายตัวร้อยละ 2.3 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากรายงานของ East Asia and Pacific Economic Update ระบุว่า ประเทศไทยยังเติบโตทางเศรษฐกิจตามหลังประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน อีกทั้งยังต้องเผชิญกับอุปสรรคของความท้าทายเชิงโครงสร้าง เช่น ประชากรที่มีอายุมากขึ้น การเติบโตของผลิตภาพที่ช้าลง ความยากจน และสภาพปัญหาหนี้ครัวเรือน (ThaiPublica, 2024) เช่นเดียวกันกับรายงานของสถาบันนโยบายทางการศึกษาที่ได้นำเสนอต่อคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนเมื่อปี 2564 ว่า องค์การ UNESCO ได้ให้ความสำคัญต่อแนวทางของการขจัดความยากจนหรือการลดความยากจนนั้นเป้าหมายแรกคือการศึกษา และต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพที่จะให้ความรู้และวิชาการ วิชาชีพ ให้ทักษะชีวิตและทักษะวิชาชีพนั้นไปทำมาหากิน เพื่อลดทอนความยากจน นอกจากนี้แล้วองค์การ UNESCO ได้ให้กรอบความสำคัญเรื่องการศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยขจัดความยากจน นำไปสู่สุขภาพที่ดีรวมไปถึงการสนับสนุนประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล และรักษามรดกชาติสิ่งแวดล้อม (ทิพย์พพร ดันติสุนทร, 2564) ปัจจุบันแม้ว่ารัฐไทยจะได้มีการออกแบบและกำหนดกติกาทางการศึกษา รวมทั้ง หลักปฏิบัติภายใต้การสร้างคน หรือพลเมืองอย่างเป็นทางการดังที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2560 หมวดที่ 5 มาตรา 54 คือ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560, 2560)

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ

รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และให้มีการจัดความร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนใน การจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าว มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติ เกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตาม แผนการศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความ

ณัต ของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในการดำเนินการให้เด็กเล็ก ได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรรคสอง หรือให้ประชาชนได้รับการศึกษาตาม วรรคสาม รัฐต้องดำเนินการให้ ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความณัต ของตน

ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุน หรือใช้ มาตรการ หรือกลไกทางภาษีรวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์เงินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษี ด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าว

แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าภาครัฐจะให้ความสำคัญต่อการศึกษามากเพียงใด อีกทั้งในการบริหารจัดการ การศึกษานั้นยังพบว่ามีค่าใช้จ่ายงบประมาณไปจำนวนมาก และงบประมาณดังกล่าวถูกทำให้กระจุกตัว เพื่อพัฒนาการศึกษา ดังจะเห็นได้จากการรายงานงบประมาณทางการศึกษา โดยสำนักงบประมาณของ รัฐสภา (สงร.) ซึ่งได้ระบุว่าการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาในภาพรวม ย้อนหลัง 5 ปี (ตั้งแต่ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 - 2566) พบว่าค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรภาครัฐสูงที่สุด เฉลี่ยปีละ 291,152.1343 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 60.85 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายอื่นและจากระบบ New GFMS Thai พบว่างบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาจำนวน 451,833.6308 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 14.19 ของ งบประมาณรายจ่ายทั้งสิ้นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารการศึกษากิจการการศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษานอกโรงเรียน การจัดทุนการศึกษา และการวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา รวมถึงเงินอุดหนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อดำเนินการด้านการศึกษา จาการายงานนี้ได้สะท้อนให้ทราบว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา ดังจะเห็นได้จากการจัดสรร งบประมาณรายจ่ายด้านสังคมให้กับด้านการศึกษา มากกว่าด้านการสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ (จุไร ลักษณ์ ใญ่พันธ์, 2567) แต่หากศึกษาเชิงลึกจะพบว่าค่าใช้จ่ายด้านงบประมาณในการบริหารจัดการ การศึกษายังมุ่งเป้าไปที่รัฐส่วนกลาง การระดมทรัพยากรด้านการศึกษาเป็นไปในรูปแบบของการรวมศูนย์ อำนาจ อีกทั้งรูปแบบของการศึกษายังเป็นไปเพื่อการออกแบบหลักสูตรเพื่อรองรับภาคเศรษฐกิจมหภาค และ อุตสาหกรรม รวมทั้งภาคราชการ และมีการใช้ทรัพยากรจากรอบนอกเพื่อเข้ามาบริหารการศึกษาในเมือง ซึ่ง ส่งผลให้ชนบทหรือการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลอ่อนแอลงไปมากกว่าเดิม มีการระดมทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถเข้าสู่ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมมากขึ้น การให้บริการการศึกษาที่ดีกระจุกตัวอยู่ในเมือง จาก สถานการณ์ด้านการบริหารการศึกษานี้ ทิพย์พาพร ตันติสุนทร ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษาได้เสนอ ปัญหาและวิธีการแก้ไขต่อคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนฯ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2564 ไว้ว่า ระบบการศึกษาไทยนั้นผลิตคนรับใช้ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และภาคราชการเป็นหลักใหญ่ ทำให้ชนบท เสียเปรียบและถูกละเลยในการพัฒนาทำให้ภาคชนบทอ่อนแอ คนในชนบทจึงไม่มีอำนาจต่อรอง ภาคชนบท จึงขาดทรัพยากรคนที่มีความรู้และความสามารถ ทำให้ภาคชนบทและภาคเกษตรกลายเป็นภาคของคน ยากจน

3. สถานการณ์ด้านการศึกษาท่ามกลางความไม่เท่าเทียม

สถานการณ์การศึกษาในประเทศไทย จากรายงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำการศึกษาปีการศึกษา 2567 ถึง 2568 พบว่าเด็กนอกระบบการศึกษามีแนวโน้มลดลง โดยในปีการศึกษา 2567 ประเทศไทยมีนักเรียนในวัยเรียน 3 ถึง 14 ปี ประมาณ 8.5 ล้านคน มีนักเรียนกว่า 3 ล้านคนที่อยู่ในครัวเรือนยากจน และ 1.3 ล้านคนเป็นนักเรียนยากจนพิเศษที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากโครงการทุนเสมอภาค (Conditional Cash Transfer) เพื่อป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2568)

ในปีการศึกษา 2567 สถานการณ์การหลุดออกจากระบบการศึกษาของนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษยังอยู่ในภาวะที่ต้องเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของสำนักงานปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.) และที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) พบว่ามีนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2563 จำนวน 22,345 คน จากนักเรียนทั้งหมด 165,585 คน คิดเป็นร้อยละ 13.49 เท่านั้น ที่สามารถคงอยู่ในระบบการศึกษากระทั่งเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ในปีการศึกษา 2567 จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ได้สัมภาษณ์นักเรียนทุนเสมอภาคที่เข้าศึกษาต่อผ่านระบบ TCAS และสรุปประเด็นสำคัญของโอกาสทางการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจในหัวข้อมุมมองของ “รอยต่อสู่ระดับอุดมศึกษา ช่วงอันตรายที่ทำให้นักเรียนยากจนพิเศษไปไม่ถึงฝั่งฝัน” พบว่าสาเหตุสำคัญของการขาดโอกาสทางการศึกษา คือ

1) การขาดแรงจูงใจและกรอบแนวคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ความเกี่ยวเนื่องสำคัญของการออกแบบการศึกษาต่อจะเกิดจากการตั้งเป้าหมายทางการศึกษามาตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนในกลุ่มนี้จะมีความกระตือรือร้นแสวงหาข้อมูลด้านการศึกษาต่อเพื่อให้ตนเองบรรลุจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ในขณะที่นักเรียนที่หลุดออกจากการศึกษานั้นจะไม่พบว่ามีวางแผนทางการเรียนตั้งแต่แรกส่งผลให้ไม่มีแรงผลักดันในการแสวงหาข้อมูลด้านการศึกษาต่อและหลุดออกจากโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในที่สุด

2) การเข้าไม่ถึงข้อมูลแหล่งทุนการศึกษาและโอกาสในการศึกษาต่อ ทั้งนี้เพราะนักเรียนและผู้ปกครองบางส่วนที่ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อเป็นเพราะขาดข้อมูลทางการศึกษาและประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ความยากจน ความยากลำบากของการเดินทางและความขาดแคลนทรัพยากรทางการเรียน

3) ปัญหาด้านค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะสถาบันการอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเมืองและมีผลต่อการย้ายถิ่นของนักเรียนเพื่อเข้ามาศึกษาต่อ จากข้อมูลรายงานของ กสศ.พบว่า นักเรียนยากจนและยากจนพิเศษมากกว่าครึ่ง (11,537 คน) ต้องย้ายถิ่นฐานข้ามจังหวัดภายในภูมิภาคเดียวกัน และนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษกว่า 1 ใน 5 (4,624 คน) ต้องย้ายถิ่นฐานข้ามภูมิภาค จนก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายตามมา ไม่ว่าจะเป็นค่าเช่าหอพัก ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่ออุปสรรคด้านการเรียน

4) ค่าใช้จ่ายในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีรายจ่ายนับตั้งแต่เริ่มต้นของการตัดสินใจที่จะ

ศึกษาต่อ ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการสมัครสอบและเข้ารับการคัดเลือกผ่านระบบ TCAS การเรียกเก็บค่ารักษาสิทธิ์ทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายภาระของการศึกษา เช่น ค่าหอพัก ค่าเครื่องแบบ ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าหนังสือเรียน และค่ากิจกรรมต่างๆ

5) การขาดความรู้ความเข้าใจในการตัดสินใจทางการเงิน (Financial Literacy) ไม่ว่าจะเป็น การเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของการกู้ยืมเพื่อการศึกษาต่อ ทำให้นักเรียนตัดสินใจไม่ศึกษาต่อ

โอกาสและความไม่เท่าเทียมในระบบการศึกษาเป็นปัจจัยเริ่มต้นของการสร้างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งไม่ได้มีเริ่มต้นเพียงโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ทว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่ในระดับชั้นอนุบาล โดยข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ UNICEF ประเทศไทย และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ได้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ภายใต้ทิศทางการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 ในประเด็นด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย การศึกษาและการพัฒนาประชากรวัยเรียน การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน และความคุ้มครองทางสังคมเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ ivaว่าการศึกษาในช่วงอนุบาลนั้นไม่ได้อยู่ในห่วงของการศึกษาภาคบังคับ ส่งผลให้ครอบครัวที่ยากจนส่วนใหญ่เลือกที่จะไม่ส่งเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษา จึงเป็นสาเหตุทำให้เด็กขาดการเตรียมความพร้อมซึ่งเป็นการเสียโอกาสของการเริ่มต้นพัฒนาทุนมนุษย์และยังพบว่า การดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นยังมีปัญหาทุพภาวะทางโภชนาการ เด็กมีภาวะแคระแกร็นและผอมแห้ง โดยเฉพาะเด็กที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนยากจน รวมทั้งเด็ก 1 ใน 4 มีพัฒนาการล่าช้า ขาดศูนย์บริการดูแลเด็กในช่วงอายุต่ำกว่า 2.5 ปี ขาดคุณค่าทางโภชนาการและสื่อกระตุ้นพัฒนาการในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ได้น้อย (กองยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม, 2567) จากสถานการณ์ดังกล่าวที่ได้นำเสนอมานั้นเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกันอันแสดงให้เห็นถึงโอกาสและความไม่เท่าเทียมนั้นส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่พบว่ามีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากระดับปัจเจกตั้งแต่ครอบครัว และชุมชน กระทั่งปัญหาในระดับโครงสร้าง ทั้งที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของสถานการณ์ความยากจน ปัญหาทางการเรียนรู้ โอกาสทางสังคม และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่ทั้งหมดล้วนแต่เป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ก่อให้เกิดสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างไม่สิ้นสุด

4. แนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม

จากสถานการณ์ด้านการศึกษาท่ามกลางความไม่เท่าเทียมที่ได้กล่าวมานั้นสะท้อนให้เห็นว่าการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษารวมไปถึงการปฏิรูปการศึกษาเป็นเพียงบางส่วนของปัจจัยที่แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะสถานการณ์ของปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและความยากจนเป็นตัวแปรสำคัญของการสร้างคุณภาพการศึกษา (Bourdieu and Passeron, 1977) แม้ว่าประเทศไทยได้มีกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 54 ได้ระบุว่ารัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปีและ (ขยายเป็น 15 ปีในเวลาต่อมา) ตั้งแต่อ่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่เป็นเช่นนั้นตัวอย่างเช่นนักเรียนจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนมี

แนวโน้มที่จะได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีโครงสร้างพื้นฐานด้อยกว่านักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า เด็กยากจนได้เข้าเรียนกับครูที่ผ่านการรับรองที่น้อยกว่า และการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐเป็นการอุดหนุนรายหัว โรงเรียนขนาดเล็กจะได้รับเงินสนับสนุนงบประมาณที่น้อยกว่า และภายใต้งบประมาณนี้โรงเรียนต้องมีค่าใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้างครู (อัตราจ้าง) ค่าจ้างนักการภารโรง รวมไปถึงค่าเช่าสัญญาณอินเทอร์เน็ต ซึ่งในบางโรงเรียนจะมีการเรียกเก็บจากนักเรียนบ้างในอัตราที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้สถานการณ์ด้านงบประมาณแล้ว ปัญหาด้านการบริหารผู้สอนพบว่ามีผลต่อการสร้างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะจำนวนบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กและห่างไกลมีความขาดแคลน ครูต้องทำหน้าที่หลายอย่างนอกเหนือจากภาระงานสอน ในขณะที่โรงเรียนที่มีความพร้อมจะมีครูเฉพาะทางและมีห้องปฏิบัติการที่ทันสมัย บางโรงเรียนขนาดใหญ่มีผู้ช่วยสอน ส่งผลให้โอกาสในการสร้างสรรค์เนื้อหาวิชาและการเตรียมการสอนทำได้มากขึ้น

แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากสภาพปัญหาที่พบด้านการบริหารจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม ได้มีนักวิชาการด้านการศึกษาและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา รวมไปถึงผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของผู้บริหารระดับเขตพื้นที่ ระดับจังหวัด กลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษา รวมไปถึงผู้ปกครอง ได้มีมุมมองต่อการจัดการศึกษาที่เท่าเทียมทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการพยายามแก้ปัญหาด้านโครงสร้างในการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ เช่น การควบรวมสถานศึกษาเพื่อให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษานั้นได้รับงบประมาณที่มากขึ้นตามรายหัวนักเรียนที่เยอะขึ้น แต่แนวคิดนี้พบว่ามีส่วนที่ไม่เห็นด้วยเพราะการควบรวมสถานศึกษาจะส่งผลให้นักเรียนนั้นประสบกับปัญหาของการเดินทางที่ไกลมากขึ้น เป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้ปกครอง และเป็นการแก้ปัญหาที่เป็นการผลักภาระไปยังนักเรียนมากกว่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด

แนวทางของการบริหารสถานศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานั้น จะต้องบริหารร่วมกันทุกภาคส่วน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาควรหาทางส่งเสริมสนับสนุน เอื้อต่อโรงเรียนให้สามารถบริหารการศึกษาได้โดยไม่ปล่อยให้โรงเรียนสู้อยู่เพียงลำพัง หรือออกกฎหมาย ระเบียบแนวปฏิบัติที่ยากต่อการทำงานและเพิ่มภาระงานที่บ้านทอนกำลังของบุคลากรและครูผู้สอน นอกจากนี้แล้วต้องให้ความสำคัญกับบริบทมิติทางวัฒนธรรมการศึกษาจึงต้องออกแบบเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่เพื่อให้การศึกษาเป็นองค์รวมของการพัฒนาให้ชุมชนแต่ละพื้นที่สามารถยกระดับทางเศรษฐกิจฐานรากและสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพราะการพึ่งตนเองจะทำให้คนนั้นเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจและปลอดจากการครอบงำและถูกเอาเปรียบและเป็นการแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นเพื่อเข้าไปกระจุกตัวในเมืองใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดการจัดการศึกษา และทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ที่เชื่อว่าการให้การศึกษาสามารถสร้างความมั่นคงในชีวิตได้ ผ่านการประกอบอาชีพที่มีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ และทำให้สังคมในภาพรวมมีทิศทางที่พึงประสงค์ (ธนกร วรพิทักษานนท์ และศยามล เจริญรัตน์, 2565; ณัชชา มหบุญญานนท์, 2566)

นอกจากสภาพโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว การบริหารการศึกษาด้านแผนการเรียนของ

สถานศึกษาแต่ละโรงเรียนมีผลต่อการสร้างความเหลื่อมล้ำ เช่น โรงเรียนที่มีแผนการเรียนเฉพาะทาง ซึ่งพบว่าจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการศึกษา ด้านบวกคือนี้อาณาทางการเรียนเข้มข้นการเรียนเปรียบคล้ายกับการติวข้อสอบ ซึ่งเมื่อดำเนินการทำข้อสอบเพื่อศึกษาต่อจะส่งผลให้คะแนนสอบเป็นที่พึงพอใจ แต่ด้านลบคือ เนื้อหาในการเรียนในชั้นเรียนแท้จริงนั้นจะไม่สอดคล้องหรือเพียงพอต่อการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเพราะในการสอบต้องใช้คะแนนสอบจากหลายวิชา แต่การเรียนเฉพาะทางจะส่งผลต่อบางรายวิชาที่จะไม่ได้เรียนเนื้อหาที่เพียงพอ นอกจากนี้แล้วการแบ่งลำดับชั้นตามคะแนนและความสามารถของผู้เรียนตามแผนการเรียนเช่น การเรียกห้องคิง ห้องควีน และห้องธรรมดาทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะการแบ่งภายในแผนการเรียนนั้นมีผลต่อการจัดสรรงบประมาณภายในโรงเรียนที่ไม่เท่าเทียม ใช้ครูผู้สอนที่แตกต่างกันตามความเชี่ยวชาญ โอกาสในการสัมผัสประสบการณ์เนื้อหาและการเข้าถึงทรัพยากรบางประการไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกันและส่งผลกระทบถึงการเปลี่ยนผ่านสู่การศึกษาที่สูงขึ้น (ธนกร วรพิทักษ์นันท์ และศยามล เจริญรัตน์, 2565) นอกจากการแบ่งประเภทห้องเรียนของแผนการเรียนเดียวกันแล้ว การแบ่งหลักสูตรหรือแบ่งประเภทการเรียนแบบพิเศษ ได้ส่งผลต่อการสร้างช่องว่างทางการศึกษา โรงเรียนสามารถเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียนเพิ่มเติมโดยอ้างสาเหตุและความจำเป็นซึ่งก็คือค่าใช้จ่ายสำหรับทรัพยากรทางการศึกษาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนของครูผู้สอน ห้องปฏิบัติการ รวมไปถึงรูปแบบของการแต่งกาย สภาพแวดล้อมของห้องเรียน ความสะอาดสุขสบายของอาหารกลางวัน ซึ่งทั้งหมดเป็นการบ่มเพาะช่องว่างทางรายได้ของผู้ปกครองและสร้างความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ในการบริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการเพื่อลดความตึงเครียด โดยต้องเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนทุกคนให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการเรียนที่มีอยู่ นักเรียนทุกคนต้องได้เรียนฟรีในทุกโอกาส ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารงานภายใต้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (civic education) และจัดการศึกษาบนหลักแห่งการกระทำที่ทัดเทียมเสมอภาค และต้องให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ (กิตติศักดิ์ อุไรวงศ์, 2567) สนับสนุนการสอนของครูด้วยการออกแบบพัฒนาการเรียนการสอนเสริมด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่สภาพพื้นที่และผู้เรียนเป็นหลัก โดยส่งเสริมการเรียนที่เน้นการใช้ชีวิตที่คิดเป็น สามารถปรับตัวอยู่ในสังคม แก้ปัญหา และพึ่งพาตนเองโดยการปรับโครงสร้างหลักสูตรและเวลาเรียนที่เอื้อให้เปิด รายวิชาเพิ่มเติม หรือใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

5. บทสรุปการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ประเทศไทยได้มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติกฎหมายทางการศึกษารวมไปถึง การให้อำนาจทางกฎหมายในการบัญญัติพระราชบัญญัติ และนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลต่อการบริหารจัดการการศึกษาของประเทศไทยตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา แต่ถึงอย่างไรก็ตามในการดำเนินการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำจำเป็นต้องได้รับการให้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ

แนวคิดการพัฒนาทุนมนุษย์ ทั้งนี้เพราะการจัดการการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนเพื่อให้คุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทั้งนี้เพราะการศึกษาสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้และความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ และส่งต่อมายังการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมในภาพรวม

จากความสำคัญของการจัดการศึกษาต่อการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสในการรับการพัฒนาที่เท่าเทียม จึงต้องให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสทางการศึกษา การเอื้อเพื่อทรัพยากรทางการศึกษา ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ กลุ่มคนชายขอบ หรือกลุ่มเปราะบาง หน้าที่ของสถานศึกษาจะต้องดำเนินการจัดการศึกษาทั้งในด้านนโยบาย หลักปฏิบัติและทรัพยากรเท่าที่มีอยู่เพื่อบริหารจัดการการศึกษาให้ได้อย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง และผู้เรียน โดยจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น วัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ลดการแข่งขันและสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นจากบริบท และสภาพสังคมที่เป็นอยู่ให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้เรียนมากกว่าการสร้างกฎเกณฑ์ กติกาทางสังคม และผลิตซ้ำ เปียตซ์บสร้าง ความขัดแย้งด้วยการแบ่งประเภทของผู้เรียนตามสถานทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมลดปัญหาความเหลื่อมล้ำต้องให้ความสำคัญต่อปัจจัยแวดล้อมในมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมืองการปกครอง และมิติทางการศึกษา ที่ควรได้รับการแก้ปัญหาและมีการพัฒนาอย่างบูรณาการเพื่อที่จะเกิดผลอย่าง เป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของประเทศไทย ณรินทร์) ชำนาญดู และคณะ, 2557; ณัฏฐา มหปัญญานนท์ ,2566)

6. เอกสารอ้างอิง

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2567). *สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 2567 และทิศทางการสำคัญในปี 2568*. สืบค้นจาก <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2025/02/Inequality-situation-report.pdf>
- กองยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม. (2567). *สศช. ร่วมกับ UNICEF และ TDRI ขับเคลื่อนการพัฒนาทุนมนุษย์*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=15958&filename=index
- กิตติศักดิ์ อุไรวงศ์. (2567). *การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ: กรณีศึกษาองค์ความรู้และแนวคิดจากประสบการณ์ของต่างประเทศ*. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/assets/portals/1/news/16169/2_16169.pdf
- จุไรลักษณ์ เอียวพันธ์. (2567). *งบการศึกษาไทยจัดสรรอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพ*. สำนักงบประมาณของ

รัฐสภา. สืบค้นจาก https://web.parliament.go.th/view/82/News_Detail/2567/1442/TH-IH

- ณัชชา มหาบุญญานนท์. (2566). ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17(1), 18–39.
- ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (2564). *การลดความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยทางการศึกษา*. สถาบันพัฒนาประชาสังคม. สืบค้นจาก <https://www.csdi.or.th/2021/09/ending-poverty/>
- ธนกร วรพิทักษานนท์, & ศยามล เจริญรัตน์. (2565). ผลกระทบของความเหลื่อมล้ำต่อการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(6), 203–216.
- มติชน. (2568). กสศ.เผยตัวเลขความเหลื่อมล้ำปี 67 พบเด็กยากจนพิเศษ 1.34 ล้านคน 1.1 ล้านคน ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/education/news_5036889
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, 134(ตอนที่ 40 ก), 1–94.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. ศิริวัฒนา.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2554). *ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา*. เป้นไทพับลิชชิง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *เศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สามของปี 2567 และแนวโน้มปี 2567–2568*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=15873
- อติวิชญ์ แสงสุวรรณ. (2558). *ความเหลื่อมล้ำ*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อิทธิพล พลเยี่ยมหาญ. (2562). โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก: ปัญหาใหญ่ของการศึกษาไทย. *วารสารสถาบันพัฒนธรรม*, 6(2), 93–103.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1977). *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.
- CHEEWID. (2025). *ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: ปัญหา และแนวทางแก้ไข*. สืบค้นจาก <https://blog.cheewid.com/social-empowerment/educational-inequality-issues/>
- ISSC, IDS, & UNESCO. (2016). *World social science report 2016: Challenging inequalities – Pathways to a just world*. Paris: UNESCO Publishing.
- Thaipublica. (2024). *World Bank ประเมิน Real GDP ไทยปี 2567 ที่ 2.4% ตามหลังอาเซียน*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2024/10/world-bank-east-asia-and-pacific-economic-update/>